

סימן יב

תלמוד תורה לנשים

ב"ה, י"ד מרחשון תשנ"ב
לתלמידות של מדרשה אחת

לכך פנים בהלכה, ומטעם זה האריכו מקצת אתרונים להתיר לבנות ללמוד תנ"ך ומוסר ודינים על הסדר עיין בספר ליקוטי הלכות למסכת סוטה דף כ"א ובשו"ת מאזנים למשפט חלק א' סימן מ"ב שהובאו בספרים שראיתן, אף על פי שלא כן נהגו מדור דור. ורק אין בזה תמימות דעים, כי מה שבקהילה אחת נראה נחוץ אין לו צורך בקהילה אחרת ולכן בשאלה מסוימת אלה ידרשו הפרו תורתך עת לעשות לה' שיש צורך לחדש ולתקן ואילו אלה ידרשו באותו ענין עצמו עת לעשות לה' הפרו תורתך שאסור לשנות.

וזה"ל הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה פרק א' הלכה י"ג, אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל אינו כשכר האיש מפני שלא נצטוו וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו לעשותו אין שכרו כשכר המצווה שעשה אלא פחות ממנו, ואף על פי שיש לה שכר צו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונות להתלמד אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן, אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאילו למדה תפלות, במה דברים אמורים בתורה שבעל פה אבל בתורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחילה ואם למדה אינה כמלמדה תפלות עכ"ל וכן הוא בסמ"ג עשה י"ב בקצור ובטור ושלחן ערוך יורה דעה סימן רמ"ז סעיף ו'.

ותחילה נראה ברמב"ם שהאיסור הוא ללמדה תורה אבל אם למדה מעצמה אין בה איסור, דומיא דעבד שאסור ללמוד תורה אבל מותר לו ללמוד בעצמו כמו שאמרו בירושלמי מסכת כתובות פרק ב' הלכה י', ומכאן לע"ד שמותר לאשה ללמד לזולתה או לנשים ללמוד בחברותא וכן מותר לה להקשיב ללמודי הגברים ואינם צריכים להרחיקה וכמו שמוכח בירושלמי מסכת סוכה פרק ב' הלכה א' מטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה יושב תחת המטה בסוכה כדי לשמוע דברי חכמים ולא מיהו בו.

ועוד משמע ברמב"ם שהאיסור הוא ללמד לבתו שלכן פתח בלשון אשה שלמדה תורה וכו' עכ"ל והמשיך בלשון לא ילמד אדם את בתו תורה

בדבר היתר לנשים ללמוד תלמוד, שראיתן לאחד מגדולי זמננו (שליט"א) [זצ"ל] שכתב שיש להן ללמוד אפילו סדר קדשים וטהרות משום מהרה יבנה בית המקדש ואילו אחרים התירו רק ללמד להן מה ששייך לחיים היום יומיים בסדר מועד וכו' ורבים אחרים אסרו ללמדן תלמוד כלל כהוראת הפוסקים מדור דור. ובסיס ההתאמצות בכל זה הוא משום (תהלים קיט) עת לעשות לה' הפרו תורתך, ובמסכת ברכות דף נ"ד עמוד א' במשנה ושם בדף ס"ג עמוד א' דרשוהו מרישא לסיפא עת לעשות לה' להעניש את העוברים שהפרו תורתך וגם מסיפא לרישא הפרו תורתך כאשר עת לעשות לה' כי לפעמים יש צורך להפר דברי תורה כדי לקיימה.

וסמכו על עת לעשות לה' בכמה ענינים, במשנה שם לגבי שאלת שלום בשם ה' שאינו איסור מפורש אלא נראה כזולזול בקב"ה כפרש"י שמכל מקום זה רצונו של מקום משום בקש שלום ורדפהו. ובמסכת יומא דף ס"ט עמוד א' לגבי לבישת בגדי כהונה מחוץ למקדש לצורך הצלת הכלל עיי"ש. ובמסכת גיטין דף ס' עמוד א' לגבי כתיבת ספרי הפטרות אף על פי שאסור לכתוב אלא ספרים שלמים, דמכיון דלא אפשר התירו משום עת לעשות לה' ופרש"י שאין לכל צבור וצבור יכולת לכתוב נביאים שלם. ובמסכת תמורה דף י"ד עמוד א' לגבי כתיבת תורה שבעל פה אף על פי שדברים שבעל פה אי אתה רשאי לכתבם, שמכל מקום מוטב שתיעקר אות אחת מן התורה ואל תשתכח תורה מישראל עכ"ל.

אך אין מכל אלה ראיה לעניננו כי שאני בימי הגמרא שהיה להם כח לתקן, והיום אין רשות לרב או למקצת רבנים להתיר איסורים גם אם כוונותיהם רצויות והוראת שעה למיגדר מילתא שאני וגם אין לדמות מילתא למילתא. ורק על כל פנים נלמד משם שיש להתאמץ למצוא מקור וטעדיקי לתקן דברים חדשים כשהדבר נחוץ לכלל שמירת המצוות ובתנאי שיש

פסחים דף ס"ב עמוד ב' ברוריה תניא שלש מאות שמעתתא משלש מאות רבוותא עכ"ל.

איברא קשה מהירושלמי מסכת סוטה שם, מטרונה שאלה את רבי לעזר מפני מה חטא אחת במעשה העגל והן מתים בה שלש מיתות, אמר לה אין חכמתה של אשה אלא בפילכה עכ"ל ולא רצה להשיבה אף על פי שידע תשובה לדבריה כמו שתרץ אתר כך לתלמידיו וכן אמר לבנו ישרפו דברי תורה ואל ימסרו לנשים עכ"ל. והנה עדיפא מיניה הוה ליה לאמר שאסור ללמד לאשה תורה דהוי כאילו מלמדה תפלות כמו שאמר הוא עצמו במשנה אלא משמע שכאן לא שייך תפלות, ושאלת האשה והתשובה שם העוסקות בפרוש הכתוב בודאי הוה כתורה שבכתב וכן פשוט לפי חילוק הט"ז בורה דעה סימן רמ"ו סעיף קטן ד' ושלא כמו שכתב בברכי יוסף סימן רמ"ו אות ח' ועיין בחילוק בין מקרא לבין מדרש ואגדות במסכת נדרים דף ל"ו עמוד ב', אלא מוכח שהמלמדה תורה שבכתב אינו כמלמדה תפלות ומכל מקום רבי אליעזר לא רצה ללמדה ומכאן למד הרמב"ם שלכתחילה לא ילמדה גם תורה שבכתב. אך קשה לדברינו הלא המטרונה לא היתה בתה של רבי אליעזר ולמה היה אסור ללמדה, ויש לדחות לפי מה שפרש המאירי במסכת יומא דף ס"ו עמוד ב' שרבי אליעזר לא רצה להשיב לה משום שאין להדיוטות ולעמי הארץ להתראות בשאלותיהן בפני הרבנים הגדולים עכ"ל ולא משום שהיה אסור ללמדה, והמאירי לשיטתו במסכת סוטה שם שתפלות באשה היא שמתפארת במקצת ידיעותיה ומקשקשת כפעמון להראות את חכמתה עכ"ל ולפי זה מה שאמר רבי אליעזר בירושלמי ישרפו דברי תורה ואל ימסרו לנשים עכ"ל הוי דבר גוזמא ולא איסור וכן כתב המאירי במסכת סוטה שם. ועוד יש לדחות לפי מה שהביא בהגהות מהרצ"ה חיות במסכת יומא שם בשם רב שרירא גאון שרבי אליעזר לא רצה להשיב מה שלא שמע מרבתי ואלא משום איסור, ומה שמהרצ"ה הקשה עליו מהירושלמי ששפיר השיב רבי אליעזר לתלמידיו אינו קשה לע"ד כי תרצו של רבי אליעזר בירושלמי מובא בבבלי בשם רב ולוי עיי"ש ונמצא שלפי הבבלי רבי אליעזר לא תרץ כלום וזוהי דעת רב שרירא גאון. ועל כל זה לא מצאתי מקור אחר לדברי הרמב"ם שתורה שבכתב אסור ללמדה מיהת לכתחילה ובבאור הגר"א בורה דעה

עכ"ל ולמה לא כתב לא ילמד אדם אשה תורה כמו ברישא אלא משמע דוקא לבתו אסור אבל לשאר נשים מותר. ואין לאמר דנקט לשון המשנה ואינו בדוקא, כי הלא הביא גם את לשון המשנה כל המלמד את בתו וכו' עכ"ל ולכן כיון שכפל את הדברים מבואר שבדוקא קאמר. ויש לפרש כן בכוננת ספר* מעין גנים משנת ש"ג הובאה בתורה תמימה בדברים פרק י"א אות מ"ח שמה שאמרו במסכת סוטה דף כ' עמוד א' כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות אולי נאמר כשהאב מלמדה בקטנותה וכו' אמנם הנשים אשר נדב לבן אותנה לקרבה אל המלאכה מלאכת ה' מצד בחירתן בטוב במה שהוא טוב, על חכמי דורן לאדרן ולהדרן ולסדרן ולחוק ידיהן לאמץ זרועותיהן וכו' עכ"ל כלומר שעל חכמי הדור ללמדן ולאפוקי אביהן שאסור. ורק מה שכתב במעין גנים שהאיסור הוא על האב ללמד לבתו רק בקטנותה שפיר הקשה עליו בתורה תמימה מנין לו חדוש זה, שאם כדבריו היה לרמב"ם לכתוב דרוב הקטנות אין דעתן מכוונות וכו' ולא רוב הנשים.

ולפי זה יוכן היאך מקצת נשים היו מלומדות בתורה שבעל פה הן בימי המשנה והגמרא והן בימי הראשונים והאחרונים ועיין הרשימה בספר מקור ברוך וביתר הרחבה בספר עלי תמר על הירושלמי מסכת סוטה פרק ג' הלכה ד', ודוחק לאמר שלמדו לגמרי מעצמן. ועיין בברכי יוסף חושן משפט סימן ז' אות י"ב שאשה חכמה יכולה להורות, ובמנחת חינוך סוף מצוה ע"ח כתב דאם חכמי הדור חלוקין באיזה דין באו"ה חוץ דינים שצריך ב"ד וכו' אין חילוק דאפילו חכמים קטנים מצטרפים וכו' וכן נשים חכמניות כמו דבורה וכו' אין שום חילוק רק מי שהוא חכם חשבינן דעתו יהי' מי שיהי' כנ"פ עכ"ל ובודאי שלימדון אחרים. הן אמת שבספר חסידים סימן ש"ג כתב שרק עומק התלמוד וטעמי המצוות וסודי תורה אותו אין מלמדין לאשה ולקטן עכ"ל ואלמא מותר ללמד לאשה מה שניתן ללמד לקטן וכיון שלימדו אותה כשעור זה שוב יכולה להמשיך וללמוד בכוחות עצמה ותן לחכמה ותחכם עוד, ואולם הרמב"ם לא חילק כן ולכן לדבריו צריכים לחלק כמו שכתבנו. ועיין במסכת

* (הג"ה) אינו ספר בהלכה ושלא כמו שכתב בתורה תמימה, ואולם מתברר היה מחכמי ויניציאה.

סימן רמ"ו אות כ"ה לא באר מקור הרמב"ם בזה, ובודאי היה לרמב"ם איזה מקור ואינו ידוע לנו כמו שכתב הר"י קאפח שליט"א בפרושו להלכות תלמוד תורה.

אך מה שתרצו הב"ח והט"ז שם שנלמד האיסור ללמדן תורה שבכתב מפרשת הקהל ששם האנשים באו ללמוד והנשים רק לשמוע כמו שדרש רבי אלעזר בן עזריה במסכת חגיגה דף ג' עמוד א' הרי שאסורות לכתחילה ללמוד, לפי זה האיסור הוא על הנשים עצמן ללמוד לכתחילה אבל לע"ד אינו משמע כן ברמב"ם וכן התוספות במסכת סוטה שם בד"ה בן עזאי לא פרושו כן עיי"ש. ועוד שחילוק הט"ז בין פשוטי הדברים בתורה שמותר להן ללמוד לבין פרוש דברי תורה דרך התחכמות והכנה שאסור לכתחילה ועיין במהרצ"ה חיות במסכת סוטה שם, אינו משמע כן ברמב"ם שכתב בסתם שבתורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחילה עכ"ל. ומהקהל אין ראייה גם להפך שצריכים ללמוד להן על כל פנים פשוטי הדברים כי שאני גזירת הכתוב וגם המלך קרא לכולם ולא לנשים בלחוד, וגם שאני קריאה בצבור כמו במסכת סופרים פרק י"ח הלכה ד' הנשים חייבות לשמוע קריאת ספר נגברים עכ"ל פ"י להבין קריאת ספר ולכן מתרגמין להן.

ובעיקר הדברים יש להעיר במשנה במסכת סוטה שם, אם יש לה זכות היתה תולה לה וכו' מכאן אמר בן עזאי חייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה תדע שהזכות תולה לה, רבי אלעזר אומר כל המלמד בתו תורה כאילו לומדה תפלות וכו' עכ"ל. ולפי פשוטו אינו מובן כלל מה ענין שהזכות תולה ללימוד נשים בתורה תסגי ללמדן שהזכות תולה ותו לא, וכן קשה בירושלמי שם שאמרו שרבי אלעזר בן עזריה חולק על בן עזאי מכח מה שדרש שהנשים באות לשמוע כמו שהבאנו ממסכת חגיגה והלא המלך אינו מזכיר ענין סוטה כלל שקורא בספר דברים וגם אינו מפרש את הקריאה ומה ענינו לדעת שהזכות תולה, וזה קשה לי על פרוש התוספות במסכת סוטה שם וצ"ע. אלא על כרחך מכאן אמר בן עזאי וכו' עכ"ל אינו בא לאמר שרק משום כך סבר ללמד לנשים תורה אלא בן עזאי סבר בעלמא שיש ללמדן ורק הסמיך דעתו לסוטה לאמר שמשם ראייה לתועלת שיש בלימוד נשים, ודומה לזה במסכת אבות פרק א' משנה ה' אל תרבה שיחה עם האשה וכו' מכאן אמרו

חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה וכו' עכ"ל שאין פרושו שלמדו כן מהקודם אלא שהסמיכו עליו ועוד עיין במסכת נגעים פרק י"ד משנה ו'. ואילו רבי אלעזר חלק עליו שאין ללמד תורה לנשים זהו כמלמדן תפלות וממילא יצא שכרן בהפסדן, ולזה הביאו ראייה מרבי אלעזר בן עזריה שאנשים באים ללמוד ונשים באות לשמוע והלא המלך קורא בשוה לכולם ולמה אין גם הנשים באות בכונה ללמוד כמו הגברים אלא שאין דעתן והתענינותן בכך וממילא גם בעלמא אין ראוי ללמדן. ועוד נראה לפרש שאם בעלמא ישנה מצוה ללמד תורה לנשים אם כן איזה הפרש יש ביניהן לבין הגברים כשבאות להקהל, ולכן ממה שלדעת ראב"ע הנשים באות רק לשמוע ואינן יודעות גם ללמוד מוכח שבעלמא אין מלמדים אותן ושלא כבן עזאי, ולפי זה אין ראייה שראב"ע סובר כרבי אלעזר שאסור ללמד נשים אלא רק שאין מצוה ללמדן וכן משמע לשון הירושלמי בן עזאי דלא כראב"ע עכ"ל. ומה שאמר ראב"ע טף למה באין אלא כדי ליתן שכר למביאייהו עכ"ל כלו' שבשלמא אנשים שלומדים וכן נשים שעל כל פנים שומעות ויש בזה תועלת להכי נצטוו לבוא אבל טף למה צוה ה' להביאם, אלא ליתן שכר למביאייהו.

ומעתה נראה לחלק בין לימודה בקטנותה לבין לימודה בבגרותה לדעת הרמב"ם, לפי מה שכתב שצו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה וכו' עכ"ל ולא כתב שאסרו חכמים או שגזרו חכמים. ובאמת לשון צו חכמים שברמב"ם הוא ענין חיוב בעלמא או הנהגה טובה ואינו איסור או חיוב מוגדר, עיין בהלכות דעות פרק ב' הלכה ג' צו חכמים מאד מאד הוה שפל רוח וכו' וכן צו להתרחק מן הכעס עכ"ל ושם בהלכה ד', ובפרק ג' הלכה א' צו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד עכ"ל ושם בהלכה ג' ובפרק ה' הלכה י' ופרק ו' הלכה ב'. ובהלכות תלמוד תורה פרק ג' הלכה ח' צו חכמים ה"י ממצט בעסק ועסק בתורה עכ"ל. ובהלכות אישות פרק י"ד הלכה ד' צו חכמים שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים וכו' כדי שתגיע להן עונה וכו' עכ"ל, ושם בפרק ט"ז הלכה י"ח וי"ט ובפרק כ' הלכה א' ועיין בערוך השלחן אבן העזר סימן נ"ח אות ג'. ובהלכות מתנות עניים פרק י' הלכה י"ז צו חכמים שיהיו בני ביתו של אדם עניים

מכוונות עכ"ל ולא כתב רוב הקטנות, היינו שאין לאדם ללמד את בתו בקטנותה שמא כשתבגר לא תהיה דעתה מכוונת ותוציא מה שלמדה לדברי הבאי.

ובעיקר ההיתר ללמד לנשים מקרא על כל פנים, מבואר כן במסכת נדרים דף ל"ה עמוד ב' במשנה שהמודר הנאה מחברו לא ילמדנו מקרא אבל מלמד הוא את בניו ובנותיו מקרא עכ"ל וגם לנוסחאות שאין גורסים במשנה ואת בנותיו מכל מקום פרשו התוספות והרא"ש בדף ל"ו עמוד ב' שלשון בניו כולל גם בנותיו וכן דעת הר"ן הובאה בשיטה מקובצת והפרוש המיוחס לרש"י והר"ן שהיו מלמדים את הבנות מקרא. אבל הרמב"ם בהלכות נדרים פרק ו' הלכה ז' כתב שמלמד הוא את בנו עכ"ל בלשון יחיד וכן הוא בר"ף ובסמ"ג לא תעשה רמ"ב ובטור יורה דעה סימן רכ"א ומשמע דוקא את בנו ולא את בתו והגר"א באר הטעם משום שאסור ללמדה תורה לכתחילה, ושם מיירי שמלמד בלי ידיעת האב כמו שכתב בשו"ת הרשב"א חלק א' סימן תרמ"ה וכל שכן שאינו שלוחו ללמדה ותהיה זו ראייה שלרמב"ם אסור ללמד גם למי שאינה בתו. אבל אינו מוכרח לע"ד כי שם בנדרים מיירי בקטן שמלמדו מקרא שהם כ"ד ספרים כמו שכתב הנמוקי יוסף ומצד שמצוה קעביד כמו שכתבו התוספות ואיזו מצוה יש ללמד לקטנה תנ"ך וכמו שכתב בשו"ת מהרי"ל סימן קצ"ט מה להן דברי הימים וכו' רק התורה שיש בהם המצוות עכ"ל, ואם משום שיש לה שכר כמי שאינו מצוה ועושה זה אינו שייך בקטנה וממילא אין המשנה עוסקת בקטנה לדעת הרמב"ם אבל אין הכי נמי מותר ללמדה כיון שאינה בתו. ורק איני רוצה לסמוך על זה כיון שעל כל פנים לדעת התוספות במסכת סוטה אין לחלק בין בתו לאשה אחרת וכן דעת שו"ת מהרי"ל עיי"ש וכן כתב בספר חסידים המלמד לאשה תורה כאילו מלמדה תפלות עכ"ל ולא המלמד לבתו, אבל מה שחילקנו בין רוב נשים לבין נשים היוצאות מן הכלל ראוי לסמוך עליו.

ויש לחדש כי הנה רש"י פרש כאילו מלמדה תפלות שמתוכה היא מבינה ערמומית ועושה דבריה בהצנע עכ"ל וכן בערוך ערך תפל פרש תפלות עבירה, אבל הרמב"ם בפרוש המשניות כתב תפלות דברי הבאי ודברי משלים עכ"ל ובמשנה תורה פרש שמוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן עכ"ל.

ויתומים וכו' עכ"ל ושם בהלכה י"ח. ובהלכות מלוה ולוה פרק א' הלכה ג' צו חכמים יהי ממון חברך חביב עליך כשלך עכ"ל, ובהלכות נחלות פרק ז' הלכה י"ג צו חכמים לא ישנה אדם בין הבנים בחייו וכו' עכ"ל. ובכולם או שהאיסור הוא על דרך המוסר או שעל כל פנים אינו בשעור מבורר והעובר עליו אינו נקרא עובר על דברי חכמים ואין כופים עליו, ולפי זה הוא הדין נקט הרמב"ם לשון צו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה כי הוא על דרך ההכללה וכמו שכתב שרוב נשים אין דעתן מכוונת להתלמד וגם הרמב"ם מודה שאינו איסור גמור והכל לפי הענין, וזהו שכפל לא ילמד אדם בתו וכו' אמרו חכמים וכו' עכ"ל לאמר שהאיסור תלוי בטעם ובמקום דליכא לטעם ליכא לאיסור. ושוב ניחא הא שנמצאו נשים חכמניות ואפילו נמצאו ת"ח שלמדו תושבע"פ לבנותיהם, כיון שלא נאסר אלא ברוב בנות.

ויש להטעים לפי מה שחקרו המפרשים מדוע נפסק הלכה כרבי אליעזר בן הורקנוס דשמותי הוא, ורש"י ותוספות איוורא ורע"ב פרשו שרבי יהושע במשנה סובר כוותיה שאמר רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות עכ"ל וממילא כן הלכה. והנה לא קאמר רבי יהושע אלא בסתם נשים אבל שפיר נמצא מי שיוצאת מכלל זה כמו שכתב בשו"ת הרמ"ה סימן ש"ד אף ששם מיירי לחומרא, ואם כן גם המלמד לבתו תורה כאילו מלמדה תפלות אינו אלא בסתם נשים אבל אשה מסוימת אפשר שיצאה מכלל זה ושוב לגבה אין הלכה כרבי אליעזר. וכן כתב בפרישה בסימן רמ"ו אות ט"ו שאם למדה מעצמה יצאה מהרוב, ומה שכתב שמכל מקום אסור לאביה ללמדה כי אין הוא יודע מה בלבה עכ"ל לע"ד זוהי בקטנה אבל בגדולה שמעשיה מוכיחות עליה גם הרמב"ם מודה, ושוב אינו קשה מנשים חכמות שלמדו תורה שבעל פה כי אלה הוכיחו שיצאו מן הכלל. ומכאן חזרה לדברי ספר מעין גנים כי בודאי מבוגרת הלומדת תורה שבעל פה מרצונה, ממרחקים תביא להמה וכל שכן כשאינה נתמכת על ידי אביה יצאה מכלל רוב נשים ולכן מותר ללמדה ואפילו לאביה מותר, ולכן כתב בספר מעין גנים שרק המלמד לבתו בקטנותה אסורה מה שאין כן אותן שנדב לבן אותן בחכמה ומתורצת קושיית התורה תמימה ויש לו סמוכין אף ברמב"ם. ומה שכתב הרמב"ם שרוב הנשים אין דעתן

בה דכתיב (דברים לא) ולמדו את בני ישראל שימה בפיהם וע"י הגמרא והפי' ידע פי' המצות והדינים על בורים לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם עכ"ל והובא בטור ושלחן ערוך סימן ר"ע סעיף ב', והאחרונים נחלקו האם היום אין מצות עשה לכתוב ספר תורה כלל כפרוש הפרישה והש"ך או שעדיין מצוה לכתוב ס"ת ורק מצוה לכתוב גם שאר ספרים כפרוש הבית יוסף והט"ז אבל כולי עלמא מודו שיש מצות עשה בכתיבת משנה וגמרא לדעת הרא"ש. וקשה הלא בשעת מתן תורה לא ניתנה תורה שבעל פה ליכתב כמו שדרשו במסכת גיטין דף ס' עמוד ב' דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב עכ"ל וכל שכן לא היתה אז מצוה לכתבה, והיאך מקיימים היום מצות עשה בכתיבת תורה שבעל פה, אלא על כרחך כיון שניתנה תורה שבעל פה ליכתב שוב חזרה להיות כתורה שבכתב*. והוא הדין לענינו, ולפי זה לא שפיר עבדי אלה שמרצות לנשים תמיד בעל פה אלא יש להן ללמוד מתוך הספר. ואף על פי שהרמב"ם לא באר כל זה ראוי לצרפו כסניף להוציא לימודי נשים מחזקת תפלות.

תברא לדינא לשיטת הרמב"ם והשלחן ערוך לע"ד, כל שיותר יש לצדד שנשים יצאו מכלל הרוב יותר יש להתיר להן ללמוד תורה שבעל פה, ולכן מבוגרות שחשקה נפשו בתורה מרצונן ובפרט אם אינן נתמכות על ידי הוריהן ואינן לומדות כדי לקבל תואר אקדמאי או פרס אחר אלא תורתן לשמה, אין להחזיקן כרוב נשים ומותרות ללמוד אף גמרא. ותיפח רוחן של אלה הלומדות תלמוד בין החילונים אלא יש למושכן לבית מדרש של נשים. ואם עדיין לא הגיעו לכדי מה שקטן עד גיל בר מצוה לומד בגמרא יש לצרף להיתר גם את דעת ספר חסידים. וראוי שתלמדנה מסכתות השייכות למעשה ודבר זה אינו בנשים בלבד אלא גם בבנים ועיין בתשובות איברא סימן נ"ו.

כל זה הוא בדור הצריך לכך, כי הנה רש"י כתב שמא נשים תלמדנה לעשות בהצנע והוסיף בשו"ת מהר"ל שם שאפילו היתה מצוה ללמד לנשים יש

ובשלמא לפרש"י אפשר לחלק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה כי רק מתורה שבעל פה תוכל ללמוד פרטי הדינים והטענות כדי להסתיר מעשיה וכמו שאמרו באבות פרק א' משנה י"א הוי זהיר בדבריך שמא מתוכם ילמדו לשקר עכ"ל, אבל לדעת הרמב"ם למה לא תוציא גם תורה שבכתב לדברי הבאי.

ולע"ד החילוק הוא כמו שאמרו במסכת ביצה דף ל' עמוד א' לגבי מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, הני מילי בדרבנן אבל בדאורייתא לא ולא היא לא שנהא בדאורייתא לא שנהא בדרבנן לא אמרינן להו ולא מידי דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא ואכלי ושתי עד שחשכה עכ"ל. ופרשו העיטור והרא"ש והרשב"א והר"ן שזל הרי"ף והמגיד משנה בהלכות שביתת עשור פרק א' הלכה ז' ועוד ראשונים שרק דומיא דתוספת יום הכפורים אמרינן מוטב שיהיו שוגגין אבל כמילתא דכתיבא באורייתא בהדיא מחינן בהו וכו' עכ"ל, והטעם לחילוק כתבו בספר המאורות ובשו"ת תשב"ץ חלק ב' סימן מ"ז שבמה שכתוב בתורה תקבלנה התוכחה ועיין בספרי בני בנים חלק ב' סימן כ"ז.

והוא הוא החילוק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה לענין לימוד נשים, כי נשים סומכות על תורה שבכתב ואינן מפקפקות בה כיון שקוראות בעיניהן ואילו תורה ששומעות בעל פה מדמות שאינה בדוקא או שהיא דברי משלים כלשון פרוש המשניות, וגם לפי תרגום החדש של הר"י קאפח השוא ודברי ההבל עכ"ל היינו הך ומוציאות דברי תורה לדברי הבאי כלשון הלכות תלמוד תורה. ואולם בבני בנים שם כתבתי שהיום שכל הדינים נמצאים ברמב"ם ושלחן ערוך שוב יש למחות אפילו כמה שאינו מפורש בתורה ואפילו בדרבנן כי אפשר להראות להן מתוך הכתב, והוא הדין כאן כיון שתורה שבעל פה ניתנה להיכתב שוב הוי כתורה שבכתב ומותר ללמדן.

ויש להביא ראיה משיטת הרא"ש במצות כתיבת ספר תורה, שכתב בהלכות ספר תורה סימן א' האידינא שכותבין ס"ת ומניחין אותו בבתי כנסיות וכו' מצות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב תומשי התורה ומשנה וגמרא ופירש"י להגות בהן הוא ובניו כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד

* (הג"ה) מכאן קשה על שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן שע"ו אות י"ד שפרש שהקורא תורה שבעל פה מתוך הכתב אפילו אחרי שהתירו לכתבה נחשב כקורא בעל פה עיי"ש.

לבטלה משום עת לעשות לה' דיצא שכרו בהפסדו עכ"ל כי כן היה בימיהם ששמרו כולן את הדת מבחוץ ורק החשש היה שמא תקלקל בסתר, מה שאין כן היום אדרבה המקלקלת פורקת עול לגמרי ועוזבת דת יהודית בגלוי. ונשים המשכילות בלימודי חול כשאין משכילות גם ביהדות מוציאות דברי תורה לדברי הבאי שמדמות שדברי תורתנו הם דברים טפלים ת"ו לעומת השכלה אחרת ולכן עת לעשות לה' להעמיק

בלימודי תורה ובתנאי שיש פנים לכך בהלכה וכמו שכתבתי. והמתחסדים לאסור להן תורה שבעל פה כמדור דור לע"ד הוי חסידות של שטות וגורמים לנפשות לצאת לתרכות רעה רח"ל. אבל אין אנו צריכים לכך אלא כל שיצאו מהרוב הותר להן ללמוד תלמוד.

יהודה הרצל הנקין

סימן יג

תלמוד תורה לגוי הבא להתגייר

ביה, ב' שבט תשנ"ג

למדרשה אחת

גוי הרוצה להתגייר, נתפשט המנהג ללמוד תורה אפילו דברים שבעיני כפרוש המהרש"א במסכת שבת דף ל"א עמוד א' במעשה בהלל ושלא כשו"ת רבי עקיבא איגר סימן מ"א. וכן כתב המאירי במסכת סנהדרין דף נ"ט עמוד א', גוי שעוסק בתורה אינו ראוי ליענש אם עוסק בו מצוותיו וכל שכן אם חקירתו על דעת לבא עד תכלית שלימות תורתנו עד שאם ימצאנה שלימה יחזור ויתגייר עכ"ל כלומר שאז מותר לו ללמוד אפילו את כל התורה, שאין לפרש שקאי רק על ז' מצוות כי מאי רבותא וגם לא יבוא מזה לעמוד על שלמות התורה. וכן אין לפרשו שמוותר לגוי ללמוד בעצמו אבל מכל מקום אסור לישראל ללמוד, כי המאירי מדמהו לגוי העוסק בו מצוות שאותן מותר לישראל ללמד לגוי ואף מצוה לעשות כן כמו שכתבו התוספות במסכת חגיגה דף י"ג עמוד א' בד"ה אין מוסרין. גם אין סתירה לזה ממה שכתב הרמב"ם בתשובה סימן שס"ד שאם תהיה יד ישראל תקיפה עליהם ימנע מתלמוד תורה עד שיתגייר עכ"ל כי עד שיתגייר פי' עד שיבקש להתגייר כמו שלשון גר כולל מי שבא להתגייר על שם סופו וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק י"ג הלכה י"ד כשיבוא הגר או הגיורת להתגייר וכו' עכ"ל והוא ממסכת יבמות דף מ"ז עמוד א' גר הבא להתגייר עכ"ל וכהנה רבות.

ועוד שבשו"ת ר"ע איגר לא הכריע לאסור אלא רק כתב שאין בכוחו להתיר כיון שלפי התוספות במסכת יבמות דף כ"ד עמוד ב' בד"ה לא בימי דוד ודף ק"ט עמוד ב' בד"ה רעה גייר הלל את הנכרי תחילה ורק אחר כך לימדו ואם כן אין ראייה מהלל ועיין בפרש"י במסכת שבת שם בד"ה גייריה, ואולם המדייק במהרש"א יראה שלא הוכיח דינו מהלל אלא תרץ בעלמא ד"ל שבאם בא להתגייר שרי ללמוד תורה. ומה שדייק רע"א ממה שכתבו התוספות שהלל סמך על בטחונו שבסופו יהיה גר לשם שמים עכ"ל שאם מותר ללמוד קודם הגיור למה סמך על בטחונו ולא המתין מלגיירו עד אחר שילמד עמו ויתברר שכוונתו לשם שמים אלא שמע מיניה שהיה אסור ללמוד קודם הגיור, הנה בעצמו כתב שם שיש לדחות קצת. ונראה שכשם שהכיר הלל בנפש הגוי שסופו להיות לשם שמים כך ידע שלא יועיל הלימוד עמו אם לא יגיירו תחילה ולכן אין משם ראייה. וביותר יש לדחות לפי מה שפרש בתוספות הרא"ש שם בדף ק"ט שהגוי היה מתאמץ להתגייר, לכן כיון שידע הלל שסופו להיות גר צדק מצוה לקבלו ושהויי מצוה לא משהינן ולא משום שאסור ללמוד קודם הגיור. ואף על פי שבתוספות הלשון הוא איפכא שהגוי לא היה מתאמץ להתגייר, יודע שתוספות הרא"ש בנויות על התוספות והוא גרס בתוספות שהגוי היה מתאמץ ואף אנו נגרוס כן. וראיה לגרוס כן בתוספות כי ז"ל הנוסח שלפנינו, אע"פ שלא היו מתאמצין להתגייר יודע היה הלל בהן שסופם להיות גרים גמורים כמו